

Refugees International (2002), No Safe Place. April.

World Commission on Dams (2000:a), Mun/Mekong River Basin. Pak Mun Case Study a Final Report. Johannesburg: World Commission on Dams.

_____ (2000:b), Dams and Development A New Framework for Decision-Making. London: Earth Scan.

ภาษาญี่ปุ่น

Sumi K. (1989), ODA Enryo no Genjitsu (ODA-Reality of Aid), Tokyo. Iwanami.

หนังสือแปล

ลาธุช, เอช. แอล. (๒๕๓๒) "ความเป็นมาและจุดมุ่งหมายโดยย่อของ GIF Club of DK - KAI", ชมรมอาสาสมัครเพื่อให้ความช่วยเหลือทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแก่ประชาชน ในพระบรมราชูปถัมภ์ (แปล), คลองกระกับการพัฒนาประเทศไทย. เอกสารประกอบ การประชุมสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง คลองกระกับการพัฒนาประเทศไทย ณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๓๐-๓๑ มีนาคม: น.๑๐๖-๑๑๓.

หนังสือพิมพ์ภาษาไทย

กรุงเทพธุรกิจ, ๑๘ มกราคม ๒๕๕๖

กรุงเทพธุรกิจ, ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๖

ผู้จัดการ, ๑๔ มีนาคม ๒๕๕๖

มติชน, ๖ มกราคม ๒๕๕๖

หนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ

Bangkok Post, April 9, 2003

เว็บไซต์

<http://www.parliament.the-stationery-office.co.uk/pa/cm200001/cmselect/cmintdev/39/39ap06.htm>

ภาคผนวก

ภาพรวมของบทบาทจีนต่อประเทศพม่า และการสร้างเขื่อนในจีน

โดย เควิน ลี
นักวิจัยอิสระที่ทำงานเกี่ยวกับลุ่มน้ำโขง

จีนมีบทบาทที่สำคัญกับประเทศพม่าอย่างต่อเนื่อง โดยการให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศพม่าเมื่อต้องเผชิญกับปัญหาทางเศรษฐกิจ และการคว่ำบาตรจากประเทศตะวันตกหลังจากนายพลเนวินยึดอำนาจ และปกครองประเทศในปี ๒๕๐๕ นอกเหนือจากการจัดระเบียบทางการเมืองแล้ว จีนยังถือว่าพม่าเป็นพันธมิตรทางการทหารที่สำคัญในทางการเมืองในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียใต้

พม่ายินดีให้บริษัทจีนเข้ามาสร้างท่าเรือ สะพาน ถนน และโครงสร้างพื้นฐานอื่นๆ เช่น โรงงานผลิตกระดาษ โรงงานทอผ้า เหมืองแร่ และโรงไฟฟ้า ในขณะที่ประเทศตะวันตกอื่นๆ ได้รับการกดดันอย่างหนักในประเด็นสิทธิมนุษยชนจากนักกิจกรรมทางสังคมไม่ให้ร่วมมือกับรัฐบาลเผด็จการทหารพม่า

การค้าระหว่างจีนและพม่าเป็นสิ่งที่สำคัญมากสำหรับพม่า เพราะพม่าไม่มีการผลิตทางอุตสาหกรรมเนื่องจากถูกคว่ำบาตรจากประเทศตะวันตก พม่าสามารถส่งออกถ่านหิน โลหะ ไม้ ผลผลิตทางการเกษตร และทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ให้กับจีน เพื่อแลกเปลี่ยนกับสินค้าอุตสาหกรรม เช่น เครื่องจักร หรือแม้แต่สิ่งปัจจัยพื้นฐาน อย่างปุ๋ยเคมี เราจึงเห็นได้ว่าเมืองใหญ่ๆ บางเมืองในพม่า เช่น มัณฑะเลย์ เต็มไปด้วยพ่อค้าชาวจีน

จีนมีความกังวลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในพม่าอย่างรุนแรง เพราะการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อความสำคัญของตนเองในการตัดทานอิทธิพลทางการทหารที่เพิ่มขึ้นทั้งจากอินเดียและไทยที่ได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกา ดังนั้นจีนจึงยืนอยู่เคียงข้างรัฐบาลทหารพม่าเพื่อหยุดยั้งการกระทำที่ส่งเสริมให้เกิดประชาธิปไตยในพม่า และการกระทำเพื่อแบ่งแยกดินแดนของกลุ่มไทยใหญ่หรือกะเหรี่ยง

■ การสร้างเขื่อนในประเทศจีนและการศึกษาผลกระทบ

ในอดีตรัฐบาลจีนแทบไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม (อีไอเอ - Environmental Impact Assessment) แม้ว่าจะกำหนดชัดเจนในรัฐธรรมนูญจีน

แต่เนื่องจากเมื่อไม่กี่ปีมานี้สังคมมีความเป็นห่วงถึงสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมลงและมลพิษเนื่องจากการพัฒนา รัฐบาลกลางของจีนจึงได้อนุมัติกฎหมายว่าด้วยการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมในเดือนตุลาคม ๒๕๔๕ โดยกำหนดให้เจ้าของโครงการขนาดใหญ่ศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐานของประเทศ ยุทธศาสตร์การพัฒนาของแต่ละภาคก็ต้องการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้วยเช่นเดียวกัน หมายความว่าเจ้าหน้าที่สิ่งแวดล้อมและประชาชนจีนทั่วไปจะสามารถฟ้องศาลได้หากโครงการพัฒนาภายในประเทศละเมิดกฎหมายดังกล่าว

อย่างไรก็ตามรัฐบาลจีนถูกตำหนิในการทำการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่ไม่ได้มาตรฐานสำหรับโครงการข้ามพรมแดน เช่น โครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง จีนยังต้องสละเวลาและกำลังเพื่อฝึกฝนผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมและกำหนดระเบียบที่เข้มงวดมากขึ้น เพื่อให้เกิดการศึกษา

ผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่ได้มาตรฐานซึ่งยอมรับโดยนานาชาติ จีนกำลังเรียนรู้ที่จะดำเนินการร่วมกับสถาบันการเงินระหว่างประเทศในโครงการเขื่อนบางแห่ง เช่น Xiaolandi เพื่อที่จะยกระดับมาตรฐานของการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมและแผนอพยพประชาชน แต่แนวทางของสถาบันการเงินระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและการอพยพก็มักจะล้มเหลวและถูกวิพากษ์โดยองค์กรพัฒนาเอกชน

กฎหมายนี้จะเริ่มใช้ในเดือนกันยายน ๒๕๔๖ แต่ใช้ได้กับโครงการภายในประเทศเท่านั้น แม้ว่าสถานการณ์จะดีขึ้นในอนาคต แต่เราก็กังจำเป็นต้องกดดันรัฐบาลจีนให้ยกระดับมาตรฐานการศึกษา การบรรเทาผลกระทบและการอพยพให้มีมาตรฐานสากล เช่น ปฏิบัติตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการเขื่อนโลก (WCD) โดยเฉพาะในประเด็นข้ามพรมแดน

■ กระบวนการตัดสินใจของรัฐบาลจีน

แม้บางโครงการภายในประเทศอย่างเช่น เขื่อนทริกอร์เจส หรือเขื่อนสามผา (เขื่อนกันแม่น้ำแยงซี-เขื่อนที่ใหญ่ที่สุดในโลก) จะมีการศึกษาผลกระทบ "ที่เหมาะสม" แต่เจ้าหน้าที่รัฐในท้องถิ่นกลับมักจะไม่ปฏิบัติตามข้อเสนอแนะ เพราะไม่มีการติดตามโครงการและไม่มีการถ่วงดุลอำนาจจากภาคประชาสังคม

แม้โครงการเขื่อนทริกอร์เจสจะมีการศึกษาหลายพันชิ้น แต่กลับเห็นได้ชัดเจนว่าโครงการนี้ซึ่งงบประมาณสูงที่สุด มีจำนวนผู้ต้องอพยพถิ่นฐานมากที่สุดประมาณ ๑.๙ ล้านคน มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงในพื้นที่เขื่อนและหมู่บ้านอพยพ เช่นเดียวกับวิกฤตสิ่งแวดล้อมในเมืองและพื้นที่ซึ่งแม่น้ำแยงซีไหลผ่าน

ในกรณีของโครงการเขื่อนน้ำม่าง ๓ (Nam Mang) ในประเทศลาว ซึ่งลงทุนโดยธนาคารนำเข้าส่งออกจีน (China Ex-Im Bank) และดำเนินโครงการโดยบริษัทจีน มีกลุ่มชนพื้นถิ่นชาวม้งซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่เรียกร้องให้ระงับโครงการและขอรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการอพยพถิ่นฐาน แต่เป็นที่ชัดเจนว่าธนาคารและบริษัทจีนและรัฐบาลลาวไม่ให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชนในการอพยพโยกย้าย และที่แย่กว่านั้นคือชาวบ้านซึ่งอาศัยอยู่ในเขตอ่างเก็บน้ำไม่เคยได้รับรู้ข้อมูลโครงการและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น ไม่มีการศึกษาผลกระทบหรือมาตรการบรรเทาปัญหาภายใต้กฎหมายลาว

เจ้าหน้าที่รัฐชาวจีนจำนวนมากวิจารณ์อยู่เสมอว่าโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานได้ถูกตัดสินใจไว้ก่อนแล้ว ก่อนที่จะทำการศึกษาผลกระทบ ดังนั้นการศึกษาผลกระทบจึงเป็นเพียงสิ่งสร้างความชอบธรรมให้กับการตัดสินใจของผู้นำเท่านั้น

"ท่าซาง" หยิบมาเล่าจากประสบการณ์

โดยฉาย ท่าซาง
ผู้ลี้ภัยชาวไทยใหญ่

"สาละวิน เป็นแม่น้ำที่ใหญ่ไหลเชี่ยว มีภูเขาสองข้างเป็นฝั่ง ไม่สามารถเดินทางถึงหัวน้ำได้" นี่เป็นคำบอกเล่าของผู้ใหญ่ในท้องถิ่นที่อยู่แถบแม่น้ำสาละวิน และยังอธิบายต่อไปว่า "มีคนเคยห่อข้าวเดินทางไปเป็นเดือนเพื่อที่จะไปดูต้นน้ำ แต่ก็ยังไม่ถึงสักที" ผมเองเป็นคนอยู่ในรัฐฉานไม่ไกลจากแม่น้ำในเขตท่าซาง ดังนั้นในสมัยที่เรียนอยู่ชั้นประถม ทุกครั้งที่มีเวลาวางหรือชั่วโมงที่ครูไม่เข้ามาสอน พวกเราจะนั่งจับกลุ่มเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับแม่น้ำสาละวินสู่กันฟัง ใครที่รู้เรื่องแม่น้ำและเคยเห็นแม่น้ำ ถือว่าคนนั้นเป็นสุดยอดแห่งนักผจญภัยถึงกับวาดฝันไว้ว่า สักวันหนึ่งผมต้องไปเห็นความยิ่งใหญ่ของแม่น้ำกับตาตัวเองให้ได้ เพื่อจะได้นำมาเล่าอวดให้เพื่อนๆ ฟังบ้าง

แล้ววันหนึ่งผมก็ได้เดินทางยังแม่น้ำสาละวินแถวท่าซางอย่างที่ฝันไว้ ผมเดินทางมากับรถบรรทุกหกล้อเพื่อเดินทางมายังประเทศไทยเมื่อเดือนกรกฎาคม ๒๕๓๒ การเดินทางครั้งแรกมีความตื่นเต้นพอสมควร เพราะต้องนั่งอยู่บนรถที่บรรทุกของเต็มคันรถ ผมจะต้องจับเชือกรัดของให้แน่นเพื่อกันตัวเองไม่ให้ตกหล่นลงไป เนื่องจากนั่งบนยอดรถบรรทุกสูงมาก บวกกับถนนเป็นหลุมเป็นบ่อ มีหินระเกะระกะ รถจึงต้องค่อยๆ ไปได้ไปตามไหล่เขาบนถนนที่แคบมากขนาดรถผ่านได้เพียงช่องทางเดียว ไม่สามารถวิ่งสวนกันได้ในบางที่รถก็แกว่งไปแกว่งมาทำให้ผมหายใจไม่ทั่วท้องด้วยกลัวรถจะตกเขาและไม่กล้ามองลงไปกันแหว เป็นประสบการณ์ครั้งแรกที่นั่งรถแล้วมีพวง

ลอกออกเป็นแผล หากใครมาเล่าให้ฟังคงไม่เชื่อ ถ้าไม่ได้ประสบด้วยตัวเอง ผมจึงรู้ซึ่งและเข้าใจความยากลำบากในการเดินทางครั้งนี้เป็นอย่างดี เพราะต้องเสี่ยงกับอันตรายจากอุบัติเหตุรถตกเขา และใช้มาลาเรียจากประสบการณ์ครั้งแรกนี้ผมจึงเริ่มเข้าใจว่า ทำไมคนเผ่าคนแกในหมู่บ้านผมจึงไม่เคยเดินทางออกจากตัวเมืองที่เราอยู่ และพ่อแม่ไม่เคยพาผมไปเที่ยวที่ไหน ตั้งแต่เลิกจนโตไม่เคยออกนอกหมู่บ้าน

"ใกล้จะได้เห็นแม่น้ำแล้วนะหลาน" ลุงที่นั่งอยู่ข้างผมที่เคยเดินทางไปมาได้เล่าให้ฟัง และผมเองก็มีความตื่นเต้นที่จะได้เห็นแม่น้ำ ดังที่ได้คาดหวังไว้ และผมได้เห็นแม่น้ำ เป็นแม่น้ำใหญ่ มีภูเขาสองข้างเป็นฝั่งตั้งที่เคยได้ยินก่อนจะถึงท่าซาง ต้องนั่งรถเลียบบึงแม่น้ำระยะทางประมาณสองไมล์ตามโค้งแม่น้ำ ตามโค้งต่างๆ จะมองเห็นภูเขาต่างๆ ใหญ่น้อยมีรูปร่างคล้ายกับรูปทรงลำตัวช้างตามโค้งสองฝั่งแม่น้ำ "หลานรู้จักชื่อของภูเขาหรือเปล่า" ลุงที่นั่งข้างผมได้ถามคำถามขึ้นมาอีกครั้ง พร้อมให้คำตอบตามมาว่า "ดอยจ้าง (ช้าง) ซึ่งมีรูปร่างคล้ายกับช้าง" ดังนั้นท่าน้ำที่เราจะไปข้ามนั้นภาษาไทยใหญ่เรียกว่า ต้าจ้าง (ท่าช้าง) แต่พม่าออกเสียงไม่ถูก เลยเพี้ยนไปเป็น "ตะซาน" ท่าน้ำแห่งนี้จึงได้ถูกบันทึกเป็นภาษาทางการของพม่าว่า "ตะซาน" เช่นเดียวกับเมืองชื่อของเมืองปิ่น พม่าออกเสียงเรียกว่า "ไมบ้าน" และ ชื่อของเมืองไตน์ เรียกว่า "ไมโต่ง" นอกจากนี้ไม่มีความหมายแล้ว ยังตั้งใจทำให้ภาษาไทยใหญ่เพี้ยนและสูญหายไปด้วย และต่อไปคงไม่มีใครรู้จัก "ต้าจ้าง" นอกจาก "ตะซาน"

เมื่อถึงที่ต้าจ้าง (ท่าซาง) ความสุขที่ได้เห็นและสัมผัสแม่น้ำหายวับไปในพริบตา "ไม่น่าจะกลั่นแกล้งกัน น่าจะให้พวกเราไปก่อน อย่างนี้ไม่ยุติธรรม" เสียงบ่นจากคนขับรถที่อุตสาห์ขับรถมาด้วยความเร่งรีบเพื่อที่จะได้ข้ามแม่น้ำทันที แต่เมื่อถึงท่าน้ำทหารพม่าต้องการชนเสียบึงข้ามแม่น้ำไปยังฝั่งโน้น

เรือข้ามฟากจึงไม่สามารถให้บริการพ่อด้าและประชาชนทั่วไปได้ เนื่องจากตอนนั้นยังไม่มีสะพาน การข้ามแม่น้ำจึงต้องใช้เรือบรรทุกข้าม ถ้าเกิดเจอกับช่วงที่ทหารทำการเคลื่อนไหวเพื่อการสู้รบอาจต้องเสียเวลาเป็นวันๆ และนั่นเป็นสิ่งที่พ่อด้าไม่ปรารถนาเป็นอย่างยิ่ง เพราะหากถึงคราวโชคร้ายอาจถูกทหารพม่าเอารถชนเสียบึงให้กับกองทัพ ซึ่งมันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่บ่อยๆ บางครั้งเจ้าของรถต้องเจอเกณฑ์บังคับให้วิ่งโดยสารหนึ่งเที่ยวและชนของให้ทหารพม่าหนึ่งเที่ยว หากไม่ทำตามก็อย่าหวังจะได้วิ่งแถวนี้อีกต่อไป และทหารรถเสียบึงจะต้องซ่อมเอง

ในปี ๒๕๔๑ ผมได้มีโอกาสเดินทางกลับบ้านและได้เห็นความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ที่ท่าซาง นั่นก็คือมีการวางแผนที่จะสร้างสะพานแล้วสะพานได้สร้างเสร็จสมบูรณ์และมีพิธีเฉลิมฉลองเปิดสะพานกันอย่างใหญ่โตเมื่อต้นปี ๒๕๔๒ แม้สะพานท่าซางแห่งนี้เปรียบเสมือนรางวัลอันยิ่งใหญ่ที่มอบให้ผู้ที่สัญจรไปมาระหว่างสองฝั่งแม่น้ำ แต่ทว่าก็สร้างความหัวนกลัวให้ชาวรถบรรทุกที่ต้องข้ามไปมาไม่แพ้กัน "เวลาขับรถที่มีน้ำหนักมาก สะพานจะแกว่ง ผมกลัวสะพานจะพัง" คนที่ขับรถไปมาได้เล่าให้ฟังเกี่ยวกับคุณภาพของสะพาน พร้อมเกรงกลัวต่ออุบัติเหตุไม่คาดฝันที่อาจเกิดขึ้นบนสะพาน "หากสะพานพัง หรือชำรุดช่วงที่รถผมข้าม ถึงจะประหารเจ็ดชั่วโคตรก็ยังไม่มีส่วนชดใช้" หากใครทำให้สะพานชำรุดหรือเสียหาย ถือว่าเป็นโชคร้ายที่สุดเพราะจะต้องจ่ายชดใช้และบำรุง ทุกครั้งที่ผมเดินผ่านบนสะพานผมเองก็รู้สึกกลัวอยู่เหมือนกัน เพราะว่าสะพานสร้างเสร็จไปอย่างเร่งรีบและเนื่องจากเป็นสะพานแขวนจากสองฝั่งที่มีการหล่อคอนกรีตที่บนดอยสองฝั่งแม่น้ำโดยใช้สายเคเบิลยึดไว้ บนพื้นผิวสะพานเชื่อมด้วยเหล็กเป็นแท่นยาวต่อกันโดยไม่มีอะไรปูทับ ความห่างของแท่นเหล็กเท่ากับล้อของรถเครื่อง (จักรยานยนต์) คือเวลาที่จะต้องขับรถเครื่องข้ามต้องขับสายไปสายมา จะขับไปตรงๆไม่ได้เพราะล้อจะตกลงไประหว่างแท่นเหล็กอาจเป็นอันตรายได้

เวลาเดินข้ามจะมองเห็นข้างล่าง บางคนถึงกับขาสั่นและเวียนหัวได้เหมือนกัน ช่วงที่ผมเดินไปนั้นผมได้สังเกตเห็นสะพานยุบไปนิดหนึ่งและมีรอยร้าว บริเวณท่อนคอนกรีตที่ยึดสายเคเบิลไว้ ราวกับว่ากำลังรอคอยผู้โชคร้ายอยู่

ยังมีอีกสิ่งหนึ่งที่ผมสังเกตเห็น ณ สะพานท่าซางแห่งนี้ คือเจ้าหน้าที่หน่วยงานทางการต่างๆ ของรัฐบาลทหารพม่าได้ไปรวมตัวกันอยู่ที่สะพานข้ามแม่น้ำสาละวิน ทั้งฝั่งเมืองบั่นและฝั่งเมืองโต้น หน่วยงานทั้งหลายได้แก่ กรมศุลกากร กรมป่าไม้ กองปราบปรามยาเสพติด ตำรวจตรวจคนเข้าเมือง หน่วยงานด้านข่าวกรอง ค่าบำรุงสะพาน และทหารที่ประจำอยู่ที่ค่ายนั้นๆ คอยตั้งด่านสกัดรถและผู้คนที่เดินทางผ่านไปมาทั้ง ๒ ฝั่ง "ตอนที่สะพานสร้างเสร็จใหม่ๆ เราคิดว่าจะข้ามไปอย่างสะดวกสบาย ที่ไหนได้กว่าจะข้ามไปได้ ผมต้องเสียเงินค่าผ่านทางเกือบสองหมื่นเงินพม่า" เสียบบนจากพ่อค้าที่เป็นเจ้าของรถที่จำเป็นต้องเดินทางค้าขาย และยังอธิบายให้ฟังอีกว่า "ผมต้องเสียค่าผ่านแก่ทุกหน่วยงาน หน่วยละเกือบ ๒,๐๐๐ จ๊ิต (เงินพม่า)" และยังเล่าให้ฟังถึงความยุ่งยากในการทำงานด้วยความท้อแท้ใจ "ถึงแม้ผมจะเสียเงินที่ทำซางแล้ว ผมต้องเสียก่อนเข้าออกเมืองโต้น เมืองบั่นอีก และต้องเสียอย่างนี้ทุกเมือง หากยางรถผมระเบิดไปหนึ่งเส้น ผมคงไม่มีอะไรเหลือ" เขาหันมาถามผมด้วยความสงสัยว่า "แล้วที่ประเทศไทยต้องเสียภาษีอย่างบ้านเราหรือเปล่า" ซึ่งผมเองไม่รู้ว่าจะต้องตอบอย่างไร ได้แต่รู้สึกเห็นใจชาวบ้านมากที่จะต้องทำมาค้าขายเพื่อความอยู่รอด แต่ดูเหมือนยิ่งทำก็ยิ่งเป็นประโยชน์ แก่เจ้าหน้าที่หน่วยงานนั้นๆ ของรัฐที่คอยตั้งด่านขอส่วนแบ่งตลอดสาย นับวันยิ่งอยู่ยิ่งรวย ไม่ยกกะเห็นใจชาวบ้านตาต้ำๆ บ้าง

สะพานนั้นได้สร้างเสร็จไปแล้ว แต่เป็นผลประโยชน์ของใครนั้น คงจะตอบได้เลยโดยไม่ต้องสงสัย แต่ก็ยังมีโครงการใหญ่กว่านี้หลายเท่า ซึ่งเป็น

โครงการที่มีงบประมาณมหาศาลนั่นก็คือ "เขื่อนท่าซาง" ชาวบ้านที่อยู่มาแถว นั้นหลายชั่วอายุคน ยังไม่เคยมีโอกาสได้ใช้ไฟฟ้าจากพลังงานธรรมชาติ ได้รับรู้ว่าการสร้างเขื่อน บวกกับได้เห็นชาวต่างชาติเดินทางเข้ามาสำรวจที่ทำซาง ก็มีความตื่นเต้นและมีความหวังอันเต็มเปี่ยม "หากนายกลับไปทำงานในเมืองไทย อย่าลืมบอกน้องชายฉันให้ซื้อหลอดไฟสวยๆ มาฝากด้วยนะ" คำฝากจากพี่สาวเพื่อนผมก่อนที่ผมจะเดินทางกลับเข้ามาเมืองไทย "เราจะมีไฟฟ้าใช้ได้อย่างไรหรือ" ผมถามด้วยความสงสัย "ก็ฉันเห็นชาวญี่ปุ่นเดินทางไปท่าซาง และเดินทางไปสร้างเขื่อนไซ้ใหม่" พี่สาวเพื่อนผมได้อธิบายด้วยความตื่นเต้น และสรุปให้ผมฟังว่า "แสดงว่าเราจะได้มีไฟฟ้าใช้ เหมือนที่เราได้มีสะพานข้ามแม่น้ำ"

ผมนั่งฟังแล้วรู้สึกคล้อยตามและเริ่มมีความคิดที่จะเห็นด้วยกับพี่สาวเพื่อน จึงเริ่มสนใจหาข้อมูลเกี่ยวกับเขื่อนท่าซางเพิ่มเติม แล้วผมก็รู้สึกเห็นใจและสงสารชาวบ้านมากขึ้น เพราะเขื่อนแห่งนี้เป็นการลงทุนระหว่างบริษัทไทยกับรัฐบาลพม่า เพื่อขายพลังงานไฟฟ้าให้กับประเทศไทย ชาวบ้านหรือประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ นอกจากยังไม่ได้ใช้ไฟฟ้าแล้วกลับต้องถูกบังคับให้ย้ายที่อยู่ ที่ดินที่นาต้องจมอยู่ใต้น้ำ และเมื่อนึกถึงโครงการใหญ่ๆ เช่นนี้แล้ว จะต้องมีการพม่าเข้าไปเกี่ยวข้องเพื่อรักษาความปลอดภัย ให้แก่เจ้าหน้าที่ต่างชาติที่เข้าไปทำงานที่ทำซางอย่างแน่นอน และเนื่องจากประเทศพม่าเป็นหนึ่งในประเทศที่มีการบังคับใช้แรงงานติดอันดับโลก การดำเนินโครงการใหญ่ขนาดนี้ทหารพม่าจะต้องเข้าไปเคลียร์พื้นที่ทุกตารางนิ้ว และจะต้องไปตั้งค่ายบนยอดดอย รวมทั้งต้องลาดตระเวนไปทุกหนทุกแห่ง เมื่อเป็นเช่นนี้จะเกิดอะไรขึ้นกับประชาชน

เป็นที่รู้กันดีในระดับหมู่บ้านว่าหากทหารพม่าเข้าไปในทีใด ก็จะต้องเพิ่มภาระให้กับชาวบ้านท้องถิ่นนั้นๆ อย่างเช่นการสร้างค่ายพักทหารแห่งหนึ่ง ทหารพม่าบังคับให้ชาวบ้านไปถางที่ตั้งแต่ยังเป็นสถานที่รกบนเนินเขา หลังจากถางหญ้าแล้วต้องเกลี่ยที่ดินให้เสมอกัน ขุดหลุมหลบภัย หลังจากทำหลุมหลบภัยให้แล้วก็ต้องไปตัดไม้ท่อนใหญ่เพื่อนำมาทำเกะกำบัง ต้องไปตัดมาจากสถานที่อื่นแบกข้ามห้วยข้ามดอย หลังจากนั้นต้องไปแบกไม้ไฟ เพื่อเสียม เป็นปลายแหลมๆ และทำรั้วไม้ เป็นรั้วไม้สามชั้นเพื่อกันคนเข้าไม่ให้ง่าย ทุกสิ่งทุกอย่างชาวบ้านต้องจัดเวรกันทำจนเสร็จสิ้น นอกจากนั้นยังไม่พอ ชาวบ้านยังถูกเกณฑ์เป็นลูกหาบ ส่งเสบียงให้กับพวกทหารที่อยู่ตามยอดเขาต่างๆ มีเพื่อนคนหนึ่งที่อยู่ในหมู่บ้านศาลา เป็นหมู่บ้านที่อยู่ตอนล่างจากสถานที่สร้างเขื่อน ได้เล่าถึงประสบการณ์การไปเป็นลูกหาบให้กับทหารพม่า ในช่วงที่มีการเจาะยอดดอยและสอดท่อน้ำลงไป "ผมกลับจากการทำไร่ ได้เจอกับกลุ่มทหารพม่าตรงทางเข้าหมู่บ้าน พวกเขาไม่ให้ผมกลับบ้าน ทั้งๆ ที่ผมทิวข้าวมาก ผมได้บอกชาวบ้านที่เป็นผู้หญิง ให้ไปบอกแม่เอาท่อข้าวมาให้" เขาเล่าให้ฟังถึงการแบกของให้ทหารพม่าว่า "ผมแบกกระเป๋าดินทางของพวกเขาซึ่งหนักมาก และต้องไปนอนกับเขาที่หมู่บ้านป่าเลา (หมู่บ้านอยู่ตอนบนของจุดสร้างเขื่อน) หนึ่งคืน" นอกจากนั้นยังเล่าให้ฟังถึงประสบการณ์สร้างค่ายให้ฟังว่า "ผมเคยไปทำค่ายให้กับทหารพม่า ด้วยตัวผมเอง" การบังคับชาวบ้านยังคงเป็นประเพณีการพัฒนาของทางการพม่า โดยชาวบ้านมีอาชีพสุจริตได้ เป็นการทำงานที่ไม่มีวันจบสิ้น แล้วชาวบ้านจะเอาเวลาที่ไหนไปทำงานเลี้ยงตัวเองและครอบครัว

นอกจากทหารจะบังคับให้ชาวบ้านทำงานอย่างนี้แล้ว ทหารยังเข้าไปก้าวก่ายหน้าทีการทำงาน ทำให้เกิดเหตุการณ์เศร้าสลดซึ่งไม่ควรเกิดขึ้น หลังจากที่มีการเจาะภูเขาแล้ว ต่อมาได้มีการระเบิดอุโมงค์ เพื่อนำไปทำงาน

ตอนที่เขาระเบิดอุโมงค์เล่าให้ฟังว่า "มีทหารพม่าเจ็ดนายตั้งค่ายอยู่ที่ฝั่งน้ำ พวกเขายกมาเข้ารักษาความปลอดภัย" เพื่อนยังอธิบายให้เห็นถึงสถานที่ทำงาน และการขนของจากท่าช้างสู่สถานที่ระเบิดอุโมงค์ "มีเจ้าหน้าที่จะขนดินปืนด้วยเรือเครื่องยนต์จากท่าช้างถึงค่ายทำงาน ซึ่งอยู่ตรงกันข้ามจากฝั่งที่จะต้องระเบิดอุโมงค์ จากนั้นจะใช้เรือพายขนดินปืนไปยังสถานที่ทำงาน อีกฝั่งหนึ่งตามจำนวนที่ต้องการ" เขาเล่าให้ฟังถึงเหตุการณ์อันเศร้าสลด ซึ่งเกิดจากความอวดเก่งของเจ้าหน้าที่ทหารที่รักษาความปลอดภัยอยู่นั้น "วันหนึ่งมีหัวหน้าทหารที่รักษาความปลอดภัย ออกนั่งเรือไปเที่ยวสถานที่ทำงาน คนที่พายเรือพายยามห้ามเนื่องจากเรือหนักมาก และระดับน้ำสูงอาจเป็นอันตรายได้ แต่ทหารคนนั้นดื้อดึงจะไปให้ได้ คนที่พายเรือไม่สามารถห้ามได้ทั้งๆ ที่รู้ว่ามีความอันตราย เมื่อเรือแล่นไปถึงกลางแม่น้ำเรือก็จมลงทำให้คนงานเสียชีวิตสองคน ทหารที่เป็นต้นเหตุก็ไม่รับผิดชอบต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น พยายามชู้คนที่เป็พยานรู้เห็นไม่ให้พูดอะไร แต่ก็ยังดีที่บริษัทรับเหมายาเจาะอุโมงค์เป็นบริษัทเส้นใหญ่ ถึงเอาเรื่องทหารคนนั้นได้ จะเห็นได้ว่าในพม่านั้นทหารมีอำนาจสูงสุด ชาวบ้านไม่มีแม้แต่โอกาสที่จะพูดหรือแสดงความคิดเห็นใดๆ

ยังมีเหตุการณ์อีกหลายอย่างที่เกี่ยวข้อกับความโหดร้ายของทหารบริเวณเหนือเขื่อนตลอดสายแม่น้ำสาละวิน ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ของชาวไทยใหญ่ มีหมู่บ้านและชุมชนที่ใหญ่มาก เป็นสถานที่ที่มีวัฒนธรรมที่รุ่งเรืองมาก ชาวบ้านทำไร่ทำนาอยู่กันอย่างสงบสุขมาตั้งแต่บรรพบุรุษ แต่ต้องถูกทหารพม่าบังคับให้ย้ายที่อยู่เมื่อหลายปีที่ผ่านมา อีกทั้งยังขู่เชิญและทารุณชาวบ้านที่กลับไปทำมาหากินที่หมู่บ้าน ทั้งในเขตที่ติดกับแม่น้ำสาละวิน รวมทั้งชาวบ้านในชนบททั่วภาคกลางของรัฐฉาน ด้วยเหตุผลที่ว่าเพื่อปราบปรามชนกลุ่มน้อยที่ต่อต้านรัฐบาลและเรียกร้องเอกราช เพียงเพราะว่าชาวบ้านเป็นชนเชื้อชาติ

เดียวกันกับกลุ่มที่ต่อต้านรัฐบาล ก็ต้องโดนพ่วงแห่ไปด้วย เหตุการณ์ครั้งนั้นทำให้มีชาวบ้านหนีเข้ามาเป็นผู้อพยพในเมืองไทยเป็นแสนๆ รวมทั้งชนกลุ่มน้อยที่เป็นเชื้อชาติกะเหรี่ยง กะเหรี่ยง และมอญ เป็นต้น

ดังนั้นหากมาดูประเด็นการบังคับให้ย้ายหมู่บ้าน มันเกี่ยวกับการสร้างเขื่อนได้อย่างไร แต่มันก็อาจเป็นหนึ่งในสาเหตุหลักที่ทำให้มีคนหนีเข้ามาในประเทศไทยมากขึ้น และหนีเข้ามาอยู่ในประเทศไทยอย่างถาวรก็อาจเป็นไปได้ เพราะว่าบ้าน ที่ดิน ไร่นาของพวกเขาต้องจมอยู่ใต้น้ำ ไม่มีที่อยู่ที่ทำมาหากิน ดังนั้นหากมาคิดดูปมชีวิตหลังของชาวบ้านที่อพยพเข้ามาในเมืองไทย หรือที่ต้องเข้ามาทำงานในเมืองไทย ชาวบ้านเหล่านั้นเคยมีบ้านมีที่ดิน ที่นา ที่สวนทำกินอย่างสงบสุข เคยอยู่อย่างสุขสบาย ดีกว่าอยู่ในกระท่อมเล็กตามทุ่งนาหรือหลบซ่อนอยู่ตามชุมชนต่างๆ และถูกเหมารวมว่าสร้างปัญหาให้กับสังคมไทยจนกลายเป็นปัญหาระดับประเทศ อยากถามว่าใครที่ทำให้เป็นอย่างนี้ ก็รัฐบาลทหารพม่าไม่ใช่หรือที่ทำให้เป็นปัญหาที่ปล้นเอาสันติสุขจากประชาชนในประเทศตัวเอง รัฐบาลทหารพม่ามิใช่หรือที่สร้างหรือทำให้เหตุการณ์เป็นอย่างนี้ จงใจบีบให้ชาวบ้านหนีเข้ามาเมืองไทยโดยทางอ้อม

ประเทศไทยคงคิดว่าหากร่วมลงทุนสร้างเขื่อนกับรัฐบาลพม่า ประเทศไทยจะสามารถควบคุมไฟฟ้าในเขตภูมิภาค ประเทศไทยจะได้มีไฟฟ้าที่ถูกลง เหตุการณ์ในพม่าจะดีขึ้น จะมีการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า เศรษฐกิจจะดีขึ้น ประชาชนในพม่าจะมีงานทำ แต่ถ้าคิดดูอีกมุมหนึ่งอาจพบว่าผลประโยชน์จากการลงทุนด้วยเม็ดเงินอันมหาศาล อาจทำให้ชาวบ้านผู้บริสุทธิ์ที่ต้องอาศัยแม่น้ำอยู่ริ้วที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน อาจประทัดประชากรกลุ่มน้อยที่ต่อต้านรัฐบาลทหารพม่าให้สูญสิ้นชาติไป หรืออาจปราบปรามฝ่ายค้าน

ที่เรียกร้องให้มีประชาธิปไตย แล้วการพัฒนาประเทศที่แท้จริงจะเกิดขึ้นได้จริงหรือ

ผมเองรู้สึกท้อแท้ใจและน้อยใจ ที่พวกเราชาวไทยใหญ่ไม่มีสิทธิ์แสดงความคิดเห็น ได้แต่คอยเป็นเด็กดีของผู้นำเผด็จการ สิ่งที่ไม่ชอบก็จำเป็นต้องพูดว่าชอบ ไม่อย่างนั้นท่านจะโกรธเอา!! ผมรู้สึกภาคภูมิใจกับพี่น้องชาวไทยที่ได้เข้ามีส่วนร่วม เป็นปากเป็นเสียงและแสดงความคิดเห็นเหมือนปากมูล และท่อก๊าซไทย - มาเลเซีย ถึงแม้ว่าจะยับยั้งโครงการไม่ได้ อย่างน้อยก็แสดงให้เห็นว่า ไม่ได้เอาหูไปนา เอาตาไปไร่ ระบบการปกครองของประเทศยังเปิดโอกาสรับฟังเสียงส่วนน้อย ไม่ได้ละเลยเสียงส่วนน้อยเสียทีเดียว หรือหากผู้นำประเทศจะไม่สน และอยากเปลี่ยนแบบรัฐบาลเผด็จการจากประเทศเพื่อนบ้าน ตัดสินเด็ดขาดโดยไม่ฟังเสียงส่วนน้อยหรือเสียงส่วนมาก อย่างเช่น เหตุการณ์ปราบปรามนักศึกษา การกวาดล้างชนกลุ่มน้อย โครงการท่อก๊าซไทย-พม่า เหตุการณ์เหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อประเทศไทยทั้งสิ้น เพราะทำให้มีประชาชนจากฝั่งพม่าไหลทะลักเข้ามาลี้ภัยในประเทศไทย หรือเข้ามาเป็นแรงงานต่างด้าวโดยผิดกฎหมาย แล้วนี่เป็นความผิดของชาวบ้านหรือที่หนีร้อนมาพึ่งเย็น กลับเจอที่ร้อนกว่า

ใครจะได้ประโยชน์จากการลงทุนสร้างเขื่อน คงไม่ใช่ประเด็นสำคัญ เพราะว่าเมื่อมีการลงทุนแล้วย่อมมีการหวังกำไรอยู่เสมอเป็นเรื่องธรรมดา แต่อยากให้ทบทวนดูว่าถึงเวลาที่จะไปลงทุนกับพม่าหรือยัง ในเมื่อพม่าเป็นรัฐบาลเผด็จการที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง เป็นรัฐเผด็จการที่ไม่ยอมรับผลการเลือกตั้งโดยประชาธิปไตย เป็นรัฐบาลเผด็จการที่รัฐบาลนานาชาติได้พยายามกดดันโดยการคว่ำบาตรเพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงสู่ประชาธิปไตย ดังนั้นควรผลักดันพม่าให้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นประชาธิปไตย

ก่อนที่จะไปลงทุนสร้างเชื่อมร่วมกับรัฐบาลพม่า เพื่อให้ได้มาซึ่งการพัฒนาที่แท้จริง เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน คือการพัฒนาที่ไม่ละเมิดสิทธิมนุษยชนและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม หรือว่าเป็นโอกาสทองที่พลาดไม่ได้ อย่างน้อยก็ขอให้คำนึงถึงมนุษยธรรมในพม่า และนึกถึงชาวบ้านเป็นหมื่นเป็นแสน ที่จะไม่มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ได้มีโอกาสปกป้องแม่น้ำให้แก่ลูกหลาน ได้มีโอกาสได้รับรู้กระบวนการสร้างเชื่อม ให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล

ใครจะเป็นใหญ่หรือใครจะเป็นผู้นำไม่สำคัญ ที่สำคัญขอให้ชาวบ้านได้อยู่อย่างสงบสุข คือ ได้อยู่กับครอบครัวอย่างพร้อมหน้าพร้อมตา ได้อยู่กับบ้านกับสวน กับไร่ กับนา ได้ทำบุญตามประเพณี ไม่มีใครเข้ามารบกวน นั่นคือความหวังอันสูงสุดของชาวบ้านที่คอยภาวนาวันแล้ววันเล่า เทวดาไม่ช่วยก็ไม่เป็นไร แต่อย่าส่งเสริมให้ฟ้าลงโทษครึ่งแล้วครึ่งเล่า

ที่มาของปัญหาผู้พลัดถิ่นในพม่า

นับตั้งแต่สหภาพพม่าได้รับเอกราชจากอังกฤษเมื่อวันที่ ๔ มกราคม ๒๔๙๑ ปัญหาใหญ่ที่สหภาพพม่าต้องเผชิญ คือ การเรียกร้องของชนกลุ่มน้อยที่ต้องการอำนาจในการปกครองตนเอง ทั้งนี้เพราะรัฐบาลพม่าได้ตกลงกับชนกลุ่มน้อย (ยกเว้นกะเหรี่ยง) ในสนธิสัญญาปางโหลงว่า หลังได้รับเอกราชแล้วจะอยู่ร่วมกันภายใต้ชื่อ "สหภาพพม่า" เป็นเวลา ๑๐ ปี จากนั้นจึงแยกตัวกันเป็นอิสระ ทว่าเมื่อครบกำหนดในปี ๒๕๐๑ รัฐบาลพม่ากลับไม่ปฏิบัติตามสัญญา คือ ไม่ยอมให้ชนกลุ่มน้อยแยกตัวเป็นอิสระ ในทางตรงกันข้ามกลับส่งทหารเข้าไปประจำการในพื้นที่ของชนกลุ่มน้อย เนื่องจากอู๋นุ นายกรัฐมนตรีของพม่าในขณะนั้น ได้ขอให้กองทัพทหารโดยการนำของนายพลเนวิน เข้ามาช่วยปกครองประเทศชั่วคราวเป็นเวลา ๒ ปี ซึ่งเป็นเสมือนการปูทางให้ทหารเข้าปกครองประเทศเป็นการถาวรในเวลาต่อมา กล่าวคือหลังจากอู๋นุกลับมาเป็นผู้นำอีกครั้งในปี ๒๕๐๓ อีกสองปีต่อมานายพลเนวินก็ก่อรัฐประหารยึดอำนาจจากอู๋นุ ขึ้นเป็นผู้นำสูงสุดในการปกครองพม่าด้วยระบบสังคมนิยมติดต่อกันมาเป็นเวลานานถึง ๒๖ ปี และสิ้นสุดอำนาจหลังจากขบวนการนักศึกษาและประชาชน ลูกฮือขึ้นเรียกร้องประชาธิปไตยในปี ๒๕๓๑ สามเดือนต่อมา รสช.พม่า หรือ SLORC (State Law and Order Restoration Council) ก็ทำการยึดอำนาจ ปกครองด้วยเผด็จการทหาร นับแต่นั้นเป็นต้นมา (ปัจจุบันเปลี่ยนจาก SLORC เป็น SPDC หรือ State Peace and Development Council)

ในด้านความสัมพันธ์กับชนกลุ่มน้อย นอกจากรัฐบาลทหารจะไม่ยอมให้ชนกลุ่มน้อยแยกตัวเป็นอิสระแล้ว ยังละเมิดสิทธิมนุษยชนในพื้นที่ของชนกลุ่มน้อยอย่างรุนแรง ชนกลุ่มน้อยจึงตั้งกองกำลังของตนเองขึ้นสู้รบกับทหารพม่าในทุกพื้นที่ ส่งผลให้เกิดสงครามกลางเมืองระหว่างชนกลุ่มน้อยกับรัฐบาลพม่ายืดเยื้อยาวนานหลายสิบปี และในช่วงปลายสมัยของรัฐบาลเนวิน กองทัพพม่าก็ปราบปรามชนกลุ่มน้อยในทุกวิถีทาง ทั้งปราบปรามด้วยกำลังอาวุธ การเจรจาหยุดยิง และใช้แผนยุทธศาสตร์ตัดทั้งเงินทุนและแหล่งอาหารที่ชาวบ้านจะนำไปสนับสนุนกองกำลังชนกลุ่มน้อย โดยโยกย้ายชาวบ้านในหมู่บ้านออกไปพื้นที่ที่มีการติดต่อกับกองกำลังชนกลุ่มน้อย คือย้ายหมู่บ้านทั้งหมู่บ้านออกไปอยู่ในพื้นที่ที่ทหารพม่าสามารถควบคุมได้ง่ายที่ทหารพม่าเรียกว่า "ศูนย์พักพิง" ซึ่งเป็นชุมชนที่สร้างขึ้นในที่ราบ ล้อมรั้วไม้ไผ่ และวางกับระเบิดป้องกันไม่ให้อาหารออกไปหาอาหารไกลๆ แล้วแอบส่งเสบียงไปให้กองกำลังชนกลุ่มน้อยที่เคลื่อนไหวยู่ในป่า

ชาวบ้านที่ทนอยู่ในศูนย์พักพิงไม่ได้จึงแอบหนีเข้าไปอาศัยอยู่ในป่าลึกทำเพิงพักชั่วคราวและเคลื่อนย้ายไปเรื่อยๆ

เมื่อรู้ว่าทหารพม่ากำลังใกล้เข้ามา ชาวบ้านเหล่านี้จึงกลายเป็นผู้พลัดถิ่นในประเทศ หรือ IDPs (Internally Displaced People) โดยส่วนใหญ่จะซ่อนตัวในป่าใกล้ชายแดนไทย

แม้ว่าปัจจุบันรัฐบาลพม่าจะเจรจาหยุดยิงกับชนกลุ่มน้อยได้เกือบหมดแล้ว แต่ตามป่าลึกในหลายพื้นที่ยังคงมีการสู้รบแบบกองโจรอยู่ การโยกย้ายชาวบ้านจากหมู่บ้านชนบทจึงยังดำเนินต่อไป อาทิ พื้นที่ตอนกลางและตอนใต้ของรัฐฉาน ซึ่งเป็นพื้นที่ของกองกำลังกู้ชาติไทยใหญ่โดย

การนำของเจ้ายอดศึก หรือ SSA (Shan State Army) พื้นที่ในรัฐกะเหรี่ยง โดยการนำของนายพลโบเมียะ (ณ เวลาที่ตีพิมพ์ฉบับนี้) และพื้นที่ในรัฐคะเรนนี้ (กะเหรี่ยงแดง) เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ตามราวป่าตลอดแนวชายแดนไทย-พม่า จึงเต็มไปด้วยชนกลุ่มน้อยผู้พลัดถิ่นในประเทศที่พร้อมจะข้ามแดนมาเป็นผู้อพยพในประเทศอยู่ทุกเมื่อ

(ข้อมูลจากหนังสือ พม่า : ประวัติศาสตร์และการเมือง โดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ตีพิมพ์ในนิตยสารสารคดีกรกฎาคม ๒๕๕๔)

ข้อเสนอแนะของคณะกรรมการเขื่อนโลก*

คณะกรรมการเขื่อนโลกมีข้อเสนอแนะซึ่งกำหนดกรอบการตัดสินใจไม่เฉพาะแต่เพียงการสร้างเขื่อนเท่านั้น แต่รวมถึงการวางแผนด้านพลังงานและน้ำโดยทั่วไปด้วย นอกเหนือจากด้านพลังงานและน้ำแล้ว ข้อเสนอแนะของคณะกรรมการฯ ยังมีนัยยะต่อแนวทางในการวางแผนและการดำเนินการโครงการพัฒนาทุกประเภท

■ แนวทางสำหรับอนาคต-บนฐานคิดว่าด้วย "สิทธิและความเสี่ยง"

คณะกรรมการฯ ได้เสนอแนวทางใหม่ในการตัดสินใจ ซึ่งตั้งอยู่บนฐานของการยอมรับสิทธิและประเมินความเสี่ยงของผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย หมายถึงว่าผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่ายที่อาจถูกละเมิดสิทธิหรือถูกยึดเยียดให้ได้รับความเสี่ยงจากโครงการโดยไม่สมัครใจ ต้องร่วมอยู่ในกระบวนการตัดสินใจในโครงการพัฒนา คณะกรรมการฯ เชื่อว่าแนวทางนี้จะ "ทำให้เกิดแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการกำหนดว่าใครเป็นผู้ที่มีความชอบธรรมในการเข้าร่วมเจรจา และประเด็นอะไรบ้างที่ต้องรวมอยู่ในวาระการเจรจา" โดยคณะกรรมการเขื่อนโลกได้กำหนดขั้นตอนเชิงยุทธศาสตร์ ๗ ประการเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาแนวใหม่ดังต่อไปนี้

* สรุปลจาก World Commission on Dams (2000:b)

๑) การได้รับการยอมรับจากสาธารณะ

คณะกรรมการฯ มีข้อเสนอว่าจะสร้างเงื่อนไขไม่ได้หากไม่ได้รับ "การยอมรับที่สามารถแสดงให้เห็นได้ชัดเจน" จากผู้ได้รับผลกระทบ และไม่ได้รับการเห็นชอบจากกลุ่มชนพื้นถิ่นและชนเผ่าที่ได้รับผลกระทบ การตัดสินใจในการดำเนินโครงการที่จะมีผลกระทบต่อชนพื้นถิ่นและชนเผ่า ต้องกระทำโดยผ่านการเห็นชอบ โดยต้องได้รับข้อมูลที่เป็นอิสระ ล่วงหน้า โดยผ่านการเจรจาตกลง ซึ่งมีข้อผูกพันทางกฎหมาย

๒) การประเมินทางเลือกอย่างรอบด้าน

ก่อนที่จะตัดสินใจสร้างเขื่อน ต้องมีการประเมินความต้องการด้านน้ำ อาหาร และพลังงาน ที่โปร่งใสและมีส่วนร่วมของประชาชน และควรพิจารณาทางเลือกต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการดังกล่าว ควรให้ความสำคัญเป็นอันดับแรกแก่การพัฒนาแหล่งน้ำ ระบบชลประทาน และระบบพลังงานที่มีอยู่แล้วให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นและยั่งยืน นอกจากนี้ควรให้ความสำคัญกับประเด็นด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมเท่าเทียมกันกับด้านเทคนิคและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ทั้งในระหว่างกระบวนการประเมินทางเลือก ตลอดจนขั้นตอนการวางแผน ระหว่างการก่อสร้าง และการดำเนินโครงการ

๓) ข้อพิจารณาสำหรับเขื่อนที่มีอยู่แล้ว

มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องหาโอกาสฟื้นฟูและยกระดับเขื่อนที่มีอยู่แล้วให้เกิดประโยชน์สูงสุด ควรมีการจ่ายค่าชดเชยย้อนหลังให้แก่ชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากเขื่อนที่สร้างไปแล้ว การใช้เขื่อนควรได้รับการปรับเปลี่ยนเพื่อลดปัญหาผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น เขื่อนทุกเขื่อนควรมีใบอนุญาตการใช้งานที่กำหนดอายุการใช้งานของเขื่อน และขั้นตอนการต่อใบอนุญาตการใช้งานควรเป็นโอกาสที่จะมีการทบทวนการดำเนินโครงการ

และผลกระทบอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการใช้งานโครงการหรือแม้กระทั่งการยกเลิกการใช้เขื่อน

๔) สร้างความยั่งยืนให้แก่แม่น้ำและวิถีชีวิต

การประเมินทางเลือกและการตัดสินใจในการพัฒนาแม่น้ำควรพยายามเลี่ยงผลกระทบต่างๆ รวมทั้งพยายามลดผลกระทบและแก้ไขผลเสียที่จะเกิดกับระบบแม่น้ำ ก่อนที่จะมีการตัดสินใจสร้างเขื่อนควรมีการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานที่น่าเชื่อถือได้ รวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศ รวมทั้งประเด็นทางสังคมและสุขภาพ เพื่อนำมาวิเคราะห์ในการพิจารณาว่าเขื่อน และโครงการพัฒนาอื่นๆ มีผลกระทบต่อระบบนิเวศอย่างไร เขื่อนควรจะให้ปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อมที่จะรักษาสมดุลของระบบนิเวศและวิถีชีวิต

๕) การรับรองระบบกรรมสิทธิ์และแบ่งปันผลประโยชน์

ผู้ที่ได้รับผลกระทบเชิงลบจากเขื่อนควรเป็นผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากเขื่อนเป็นกลุ่มแรก ผู้ที่เสียประโยชน์เหล่านี้รวมถึงผู้ที่ถูกอพยพโยกย้าย ผู้ที่อยู่เหนือเขื่อนหรือท้ายเขื่อน ผู้ที่อาศัยอยู่รอบบริเวณอ่างเก็บน้ำหลังเขื่อน และผู้ที่ต้องสูญเสียที่ดินจากการจัดสรรที่ทำกินใหม่ คนเหล่านี้ควรมีส่วนร่วมในการกำหนดเลือก จัดสรร และแจกจ่ายผลประโยชน์ การเจรจาต่อรองกับผู้ที่ได้รับผลกระทบเหล่านี้ควรนำไปสู่ข้อตกลงร่วมกัน และมีมาตรการแก้ไขปัญห โดยให้มีผลบังคับตามกฎหมาย รวมทั้งจัดทำโครงการพัฒนาเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของผู้ได้รับผลกระทบ

๖) มาตรการที่ทำให้เกิดการปฏิบัติตามข้อกำหนด

สถาบันการเงินและผู้สนับสนุนโครงการต้องกำหนดกฎเกณฑ์และแนวทางที่ชัดเจนสำหรับการพัฒนาทรัพยากรน้ำและพลังงาน ก่อนที่จะเริ่ม

โครงการต้องมีการกำหนดแผนสำหรับการปฏิบัติตามข้อกำหนดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ที่มีลักษณะเป็นทั้งแรงจูงใจและการลงโทษ และควรมีมาตรการเพื่อยุติการทุจริต

๗) แม่น้ำเพื่อสันติภาพ การพัฒนา และความมั่นคง

ควรมีการกำหนดมาตรการขึ้นมามีสำหรับประเทศต่างๆ เพื่อแก้ไขข้อขัดแย้งและนำไปสู่ความร่วมมือในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวกับแม่น้ำนานาชาติ ประเทศที่ใช้แม่น้ำร่วมกันควรพัฒนาขีดความสามารถที่จะรองรับโครงการบนแม่น้ำดังกล่าวโดยอาศัยคณะทำงานที่เป็นอิสระ หรือมีกลไกอื่นๆ เพื่อระงับข้อพิพาท ข้อกำหนดของคณะกรรมการเขื่อนโลกควรจะถูกบรรจุรวมอยู่ในนโยบายแห่งชาติว่าด้วยน้ำ เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้ง และส่งเสริมความร่วมมือในการใช้ลุ่มน้ำร่วมกัน

ค้นหาข้อมูลเพิ่มเติม

ข้อมูลเขื่อนสาละวิน

www.salweenwatch.org

ข้อมูลเขื่อนและการปกป้องแม่น้ำ

www.searin.org (ภาษาไทย - อังกฤษ)

www.rwesa.org

ข้อมูลด้านสิทธิมนุษยชนและสถานการณ์กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศพม่า

www.burmaissues.org

www.earthrights.org

www.imagesasia.org

www.shanwomen.org

www.shanland.org

ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับประเทศพม่า

www.salweennews.org (ภาษาไทย)

ข้อมูลผู้ลี้ภัย

www.friends-withoutborders.org (ภาษาไทย - อังกฤษ)

ข้อมูลเกี่ยวกับเงินช่วยเหลือและเงินกู้จากประเทศญี่ปุ่นในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

www.mekongwatch.org